

Osudy jezuitov v Spišskej Novej Vsi v časoch druhej svetovej vojny

Marek Rímsky

<https://doi.org/10.54937/nhe.2023.12.1.48-61>

The Lines of the Jesuits in Spišská Nová Ves during the Second World War

Abstract: *After the First Vienna Award and the occupation of southern Slovakia by the Hungarians in 1938, the Jesuits from Košice had to move from the newly built house to a new residence in Spišská Nová Ves. The small community repaired the church and the habitation in which it lived. The order took over the rights and duties of the vicariate, so it had to teach religion in the city and its surroundings. The Jesuits often had to deal with personnel issues and especially the problematic figure of Father Ján Guga, who had a close relationship with the Orthodoxy and Russia. In the city, they watched the movements of the troops and experienced the atmosphere of war. The most unpleasant situations were connected with the persecution and deportation of the Jewish population, whom the superior of the house, Štefan Kramár, tried to help by baptizing them. The documents of the house were preserved in the Michal Lacko's Centre of Spirituality East-West, where they are stored, only until August 1943. For this reason, we only know detailed information about the life of the Jesuits in Spišská Nová Ves until this period.*

Keywords: *Jesuits, Second World War, Slovakia, Spišská Nová Ves.*

Úvod

Zachovaný archívny materiál v podobe spisov a korešpondencie domu jezuitov v Spišskej Novej Vsi, uložený v košickom Centre spirituality Východ-Západ Michala Lacka, nám umožňuje nazrieť do života vo vnútri rehoľnej komunity v dramatických rokoch druhej svetovej vojny. Doteraz sme o pôsobení spišskonovoveských jezuitov poznali iba stručné informácie z publikácie o dejinách tejto rehole na Slovensku¹ a ani zmienky o nich nebolo

¹ KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990.

v najnovšej monografii o dejinách mesta,² preto je náš príspevok prvý a zatiaľ jediný, ktorý podrobnejšie približuje činnosť jezuitov v tomto meste.

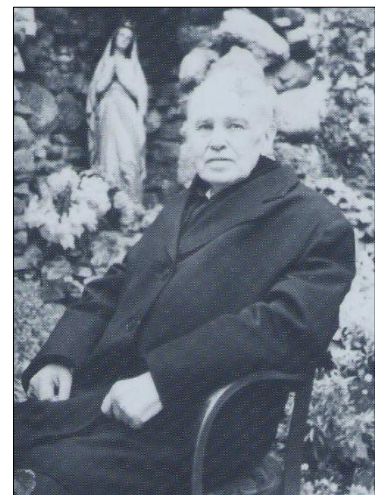
Z Košíc na Spiš

Keď sa v 30. rokoch 20. storočia po takmer 150 rokoch vrátili jezuiti do Košíc, rozhodli sa z dôvodu nedostatku ubytovacích priestorov pre svojich chovancov postaviť nový internát. Ich radosť z novej budovy netrvala dlho. Internát bol vysvätený v auguste 1937, no už o rok neskôr dramatické udalosti donútili jezuitov nájsť si nové útočisko. Po Viedenskej arbitráži a obsadení Košíc Maďarmi odišla časť osadenstva košického domu na sklonku jesene roku 1938 do Levoče, kde mali na pokyn spišského biskupa Jána Vojtaššáka prevziať štátne gymnázium, zriadiť internát a preniesť aj „malý seminár“, a časť do Spišskej Novej Vsi, v ktorej mali vytvoriť rezidenciu.³

Spoločnosť Ježišova nebola na Spiši neznáma, naopak, ich prvé kontakty s týmto regiónom sa datujú už na začiatok 17. storočia (1604). Spiš bol v tom čase jedným z ohnísk reformačného hnutia a jezuiti sa mali pokúsiť o rekatolizáciu oblasti. Svoje pôsobenie začali na Spišskom hrade, na ktorom bývali a denne dochádzali do Spišskej Kapituly, kým si v nej opravili dom, kde si zriadili rezidenciu a založili gymnázium (1648). V roku 1671 sa časť jezuitov spolu s gymnáziom presťahovala do Levoče a v meste prevzali kostol s kláštrom minoritov. Tunajšia rezidencia bola povýšená na kolégium (1689) a jezuiti tu neskôr založili aj konvikt (1711), ktorý pôsobil až do jeho zrušenia v roku 1785.⁴

Nová rezidencia, staré problémy

Návrat rehole na Spiš po pol druhu storočí bol neplánovaný a vynútený. Superior spišskonovoveského domu Štefan Kramár, ktorý bol do funkcie vymenovaný s účinnosťou od 1. januára 1939, musel hneď od začiatku svojho pôsobenia v úrade riešiť dlhy svojho starého pôsobiska. Na začiatku februára, keď Kramár ešte ostal Košiciach, aby mohol vybaviť záležitosti súvisiace s presťahovaním, stretol ho správca zbožných základín z Košíc Aladár Topitzer,⁵ ktorý sa ho pýtal na splácanie dlžoby za stavbu internátu. Slovenskí jezuiti boli presvedčení, že sa ich tieto povinnosti už nemôžu týkať, pretože správu nad košickým internátom prevzala maďarská provincia, ale jej predstavitelia neboli ochotní prevziať aj

P. Štefan Kramár SJ
(Zdroj: CSVZML)

² CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves: Mesto Spišská Nová Ves, 2014.

³ KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990, s. 330 – 332.

⁴ BIZOŇOVÁ, Monika – OLEJNÍK, Vladimír. *Duchovné a kultúrne dedičstvo Spišskej Kapituly 2. Jezuitské gymnázium a učiteľský ústav*. Ružomberok: Verbum, 2019, s. 16 – 48. Pozri aj CHALUPECKÝ, Ivan. Šľachtický konvikt jezuitov v Levoči. In *Z minulosti Spiša 21*. Levoča: Spišský dejepisný spolok, 2013, s. 123 – 132.

⁵ Aladár Topitzer (1898 – 1965) pôsobil v rokoch 1925 – 1965 ako kaplán vo Farnosti sv. Alžbety v Košiciach. Bol čestným kanonikom a notárom diecézneho tribunálu Košickej diecézy. Pozri krátky nekrológ Halálozás. In *Új Ember*, 1965, roč. 21, č. 21, s. 4; FILIP, Tomáš. Spravovanie Košickej diecézy v 60-tych rokoch 20. storočia. In *Notitiæ historiæ ecclesiasticæ*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 84 – 85 a HABURAJ, Tomáš – ZUBKO, Peter. *Financovanie cirkvi v medzivojnovom období. Ekonomická stránka života katolíckej cirkvi v Košiciach v rokoch 1918 – 1938*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2016, s. 82, 108, 144, 148, 174.

dlhy za ešte nesplatenú novostavbu. Maďari požadovali, aby dlžoby splácali jezuiti zo Slovenska, ktorí však nemohli disponovať peniazmi na svojich účtoch ani majetkom v cudzom štáte. Vec sa zdala byť absurdnou a neriešiteľnou a rehoľníci z oboch provincií sa obávali, že ju nakoniec bude musieť vyriešiť sám generálny predstavený z Ríma.⁶ Zo strany južných susedov padol aj návrh, že keďže nemohli v Košiciach vyučovať filozofiu, dom nebudú potrebovať a buď ho odstúpia zbožnej základine alebo dajú do užívania františkánom, ktorí oň prejavili záujem.⁷ So svojou pohľadávkou sa pripomenul aj sám stavitel' internátu Alexander Klein.⁸ Superior navrhol slovenskému provinciálovi Rudolfovi Mikušovi, aby sa spor riešil v Kostol'noch neďaleko Košíc. Za Slovákov mal byť na stretnutí prítomný Pavol Takáč, ktorého ešte v roku 1936 poveril košický biskup Jozef Čársky zastupovaním vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa stavby,⁹ za maďarskú provinciu Jakub Raile.¹⁰ Maďari sa snažili zorganizovať stretnutie v ich krajine, pred čím varoval Kramár, ktorý vytušil zámer protivníka využiť vlastné územie na uplatnenie svojich zákonov a na ich základe odsúdiť Takáča. Mikuš apeloval na Takáča, aby šiel priamo do Budapešti a tam celú vec urovnal. Obával sa, že by sa do prípadu musel zainteresovať generálny predstavený. V prípade procesu by totiž musel ísť osobne vypovedať, rovnako ako košický biskup a dvaja svedkovia podpísaní na zmluve.¹¹ Hrozba visela nad jezuitmi zo Slovenska ešte takmer rok. V apríli 1940 žiadal provinciál od Kramára, aby mu poslal všetky spisy týkajúce sa stavby, pretože ich chceli použiť maďarskí jezuiti, sľubujúci, že vďaka disponovaniu so stavebnou dokumentáciou konflikt vyriešia vlastnými silami.¹² Maďarskú požiadavku si Kramár nevedel vysvetliť, pretože bol očitým svedkom, ako maďarský provinciál Somogyi študoval spisy a robil si z nich poznámky v biskupskom archíve v Košiciach, kde boli uložené. Spisy totiž nemohli patriť archívu košického domu jezuitov, pretože internát stál na biskupskom pozemku, povolenie na stavbu dával biskup, stavba bola vedená pod biskupovým menom (Pavol Takáč bol len biskupom splnomocnený) a všetky písomnosti o stavbe boli doručované biskupstvu, jezuiti ich dostávali len na vedomie a museli ich biskupstvu vrátiť.¹³ Celá vec sa napokon vyriešila

*P. Pavol Takáč SJ, počas pôsobenia
v Spišskej Novej Vsi.
(Zdroj: CSVZML)*

⁶ V rokoch 1915 – 1942 ním bol Włodzimierz Ledóchowski (1866 – 1942). SLATTERY, Joseph A. Very Rev. Fr. Vladimír Ledochowski. In *Woodstock Letters*, 1943, roč. 72, č. 1, s. 1 – 20.

⁷ Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach (ďalej CSVZML), fond (ďalej f.) Dom Spoločnosti Ježišovej v Spišskej Novej Vsi 1939 – 1943 (ďalej DSJ SNV). Listy superiora provinciálovi zo 6. a 15. 2. 1939.

⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. List Alexandra Kleina Pavlovi Takáčovi z 9. 2. 1939.

⁹ CSVZML, fond DSJ v Košiciach 1930 – 1998, Spisy. Poverenie biskupa J. Čárskeho Pavlovi Takáčovi z 21. 9. 1936.

¹⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 12. 8. 1939. Jakub (Jakab) Raile (1894 – 1949) bol v rokoch 1936 – 1941 viceprovinciálom maďarskej provincie Spoločnosti Ježišovej. FÜZÉR, Julián. P. Raile Jakab S. J. In *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1987, roč. 94, č. 6, s. 3.

¹¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 10. 8. 1939.

¹² CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 8. 4. 1940.

¹³ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 9. 4. 1940.

v júni 1940, kedy staviteľ Klein podpísal prehlásenie, že z finančného hľadiska je všetko vyrovnané.¹⁴

Začiatky v novom sídle

Jezuiti z Košíc si teda našli nový domov v Spišskej Novej Vsi. Ako prízvukoval provinciál Rudolf Mikuš, nešlo o presunutie rezidencie z jedného mesta do druhého, ale o zánik rezidencie v Košiciach a vytvorenie novej v Spišskej Novej Vsi, nová rezidencia v Spišskej Novej Vsi nebola právnym nástupcom košickej rezidencie.¹⁵ V novom pôsobisku dostali jezuiti do užívania vikariátsky¹⁶ kostol, v meste známy ako „Malý“ alebo aj „Slovenský“, pretože ho najviac navštevovalo po slovensky hovoriace obyvateľstvo. Kostol i vikariát sídlili na Levočskej ulici, ktorá sa v smere sever-juh pod miernym oblúkom priečne pripája k Radničnému námestiu. Samotný kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie je po farskom kostole druhým najstarším v meste. Predpokladá sa, že pôvodne slúžil ako kaplnka pri mestskom špitáli zo 14. storočia. Vikariát bol pri kaplnke zriadený v roku 1724. Keďže postupom času kaplnka prestala z priestorového hľadiska vyhovovať, bola rozšírená prístavbou chrámovej lode podľa plánov Jána Rossnera v rokoch 1727 – 1730. V roku 1753 sa v prestavbe pokračovalo vytvorením barokovej klenby a v rokoch 1869 – 1873 bola pribudovaná bočná kaplnka. Pôvodné bočné barokové oltáre sa nezachovali.

Levočská ulica na konci 19. stor. Archív Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi

(Zdroj: Archív Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi)

¹⁴ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 19. 6. 1940.

¹⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 19. 6. 1940.

¹⁶ V meste už od čias protireformačných bojov v 17. storočí pôsobili nemeckí a slovenskí vikári, ktorí zastupovali farára. CHALUPECKÝ, Ivan. Náboženský a kultúrny život v 18. storočí. In CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves: Mesto Spišská Nová Ves, 2014, s. 186.

Dnešné sú z rokov 1884 – 1886 a vyhotovil ich spišskonovoveský rezbár Július Fuhrmann. Staršie maľby barokovej kazateľnice z roku 1756 boli nahradené reliéfmi, ktoré, podobne ako viaceré drobné kusy zariadenia kostola, pochádzajú z dielne spišskonovoveského rezbára Františka Repčíka zo začiatku 20. storočia.¹⁷ Na hlavnom neskorobarokovom oltári z rokov 1751 – 1752 bez stĺpov rozprestierajú baldachýn štyria anjeli, medzi ktorými je tabernákulum, po stranách stoja sochy sv. Petra a Pavla. Nad oltárom je obraz Nepoškvrnenej Panny Márie od Jozefa Cauciga z roku 1856. Repčík bol spolu s opátom, dekanom, kanonikom a zapisovateľom členom komisie, ktorá sa zišla v máji 1939 s cieľom dohodnúť sa na reštaurovaní kostola. Komisia sa rozhodla použiť na reštaurovanie Repčíkov plán a schválila rozpočet 17 000 korún.¹⁸ Pri aprílovej oprave strechy domu, v ktorom jezuiti bývali, sa použili prostriedky z účtu kostola, naopak strecha kostola a časť vikariátu sa obnovovali z peňazí mesta.¹⁹ V máji sa podarilo zreštaurovať vzácny hlavný oltár, ktorý ako jediný na Spiši reprezentuje prechod z umeleckého slohu baroka do rokoka.²⁰ Napokon, ešte do konca toho istého roka stihli v kostole vyčistiť, opraviť a naladiť organ a postaviť novú spovednicu.²¹ Pre rehoľníkov bolo dôležité vyjasniť si finančné záležitosti a povinnosti, ktoré museli plniť vzhľadom na predchádzajúce dohody vikariátu s farou, dekanátom a mestom, ale uplatniť si aj z toho vyplývajúce nároky. Jezuiti prevzali vikariát, za čo im patrilo od mesta 8000 korún ročne, drevo a uhlie a spomínaná starostlivosť mesta o kostol a budovu vikariátu. Aby tieto výhody mohli užívať, museli vymenovať vikára.²² Voľba padla na Pavla Takáča, ktorý vzápätí požiadal o kongruu.²³ Spomínali sme, že na funkciu superiora domu bol vymenovaný Štefan Kramár, funkciu vicesuperiora vykonával Pavol Takáč, prefektom špirituálom bol Ján Guga a katechetom Matej Pašiček, neskôr nahradený Štefanom Patakym, všetci pátri zároveň viedli misie, najviac však Takáč s Gugom. O domáce práce, kuchyňu a opravy sa starali bratři Juraj Achimovič, Pavol Lobocký a Jarolím Farkaš.²⁴

V novom štáte

Vojnová atmosféra sa dotýkala aj mesta, ktoré je označované za bránu do Slovenského raja, a od jej rôznych prejavov neboli uchránení ani rehoľní bratia. Vo vojnovom roku 1939, ale ešte pred vypuknutím vojnového konfliktu panovala neistota a panika. Všetkých zaujímalo, či sa Slovensko stane samostatným. V osobnom rozhovore vo februári predseda vlády a minister vnútra Jozef Tiso provinciálovi Mikušovi naznačil, že proti nadiktovaniu samostatnosti sa Slovensko nebude vedieť brániť a šéf propagandy Alexander Mach k tomu poznamenal, že samostatnosť by znamenala chaos, pretože Slováci sa nedokážu samostatne organizovať.²⁵ Krátko po vzniku samostatného Slovenska superior Kramár

¹⁷ *Súpis pamiatok na Slovensku 3*. Bratislava: Obzor, 1969, s. 155.

¹⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. Zápis komisie o reštaurovaní vikariátskeho kostola z 10. 5. 1939.

¹⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 5. 4. 1939.

²⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 1. 6. 1939.

²¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 30. 11. 1939.

²² CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 2. 3. 1939.

²³ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 20. 3. 1939.

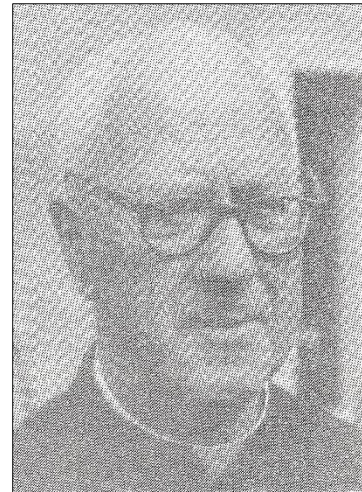
²⁴ CSVZML, f. DSJ SNV. Dispositio Residentiae vilae Novae Scepis in a[nno] 1939/1940 z 30. 7. 1939.

²⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 28. 2. 1939.

označil nový štát za „danajský dar“.²⁶ Neistota z budúcnosti prevyšovala prejavy radosti z nového štátu. Ani vládnym predstaviteľom v Bratislave nebolo úplne jasné, čo si Nemci predstavovali pod garanciou slovenských hraníc,²⁷ navyše keď aj Spišská Nová Ves bola zasiahnutá v marci v takzvanej „Malej vojne“ jednotkami maďarského letectva, v ktorej zomrelo 13 ľudí.²⁸

Vyučovanie náboženstva

Na začiatku nového školského roka sa objavil problém s vyučovaním náboženstva na školách v meste a okolí. Za vyučovanie na štátnej škole a učiteľskej preparandii dostávali katechéti dobrý plat, preto sa kapláni z mestskej fary, ktorí na týchto školách vyučovali, a podporovaní svojim opátom-farárom snažili udržať si tieto príjmy a presvedčiť jezuitov, aby viedli hodiny náboženstva na menej „výnosných“ školách.²⁹ Prítomnosť jezuitov v meste chceli pre katechizovanie využiť aj ďalší cirkevní predstavitelia. Biskup od nich požadoval výučbu na štátnej odbornej škole drevárskej a dekan Matúš Pajdušák, pôsobiaci v Smižanoch, aj na preparandii.³⁰ Smižiansky dekan a súčasne biskupom menovaný komisár pre školy urgoval aj na konci školského roka, že katechéta z radov jezuitov, ale vo veci výučby plniaci si povinnosti vikariátu, mal podľa dohody odučiť 13 hodín a tento počet mal v úmysle navýšiť o 25 – 30 hodín.³¹ Podľa dekana mali jezuiti učiť na nižších stupňoch škôl, aby nekonkurovali mestským kaplánom na gymnáziách a preparandii. Za odučenú hodinu im patrila odmena 5 korún. Superior domu vypočítal, že za dekanom požadovaných 26 hodín by katechéta zarobil 520 korún mesačne, ale výdavky iba na stravu na jednu osobu, nerátajúc oblečenie, lieky, dane a iné poplatky by predstavovali mesačne 600 korún, takže by na katechétu museli doplácať.³² Provinciál nemal v úmysle dekanovi ustupovať. Členov v dome bolo málo a páter Pataky, poverený katechézou, bol dlhodobo chorý, liečil sa a čakalo ho dôležitá skúška v rámci rehole.³³ Navyše, jezuitský učiteľ nespĺňal podmienku spôsobilosti učiť náboženstvo, pretože vyučujúci sa musel preukázať dokladom, teda vysvedčením zo skúšky z teológie, alebo aspoň maturitným vysvedčením z učiteľského ústavu a na základe toho im štát mohol kompenzovať výdavky spojené s vyučovaním.³⁴ Dekan síce sľúbil, že pred začiatkom nového školského roka príde jeden „systematizovaný“ katechéta,³⁵ ale pátrovi Patakymu napriek tomu určili rovnaký počet hodín ako

P. Rudolf Mikuš SJ
(Zdroj: Publikácia – *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*)

²⁶ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 17. 3. 1939.

²⁷ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 1. 4. 1939.

²⁸ SULAČEK, Jozef. Vývoj mesta v prvých rokoch Slovenskej republiky. In CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves: Mesto Spišská Nová Ves, 2014, s. 376.

²⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 1. 10. 1939.

³⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 26. 10. 1939.

³¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 31. 5. 1940.

³² CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 15. 6. 1940.

³³ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 19. 6. 1940.

³⁴ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 15. 8. 1940.

³⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List dekana superiorovi z 19. 8. 1940 a list superiora provinciálovi z 21. 8. 1940.

v minulom roku. Pôvodne mu mali prepustiť niekoľko platených hodín, tie si však opäť ustrážili a prerozdělili farskí kapláni medzi sebou a vikariátu ostali len neplatené alebo najmenej platené hodiny.³⁶ S vyučovaním náboženstva sa objavili nezrovnalosti aj v neďalekej Novoveskej Hute. Podľa zvyklostí mal vikariát v miestnej ľudovej škole, ktorá sa práve v tom čase transformovala na cirkevnú, zabezpečiť vyučovanie 3 hodín náboženstva týždenne, no správca školy Štefan Kušnir si nárokoval na 6 hodín, v čom ho podporoval aj školský inšpektor. Pre jezuitov by to znamenalo dochádzať do Huty dvakrát týždenne, čo by si vyžadovalo povoz od mesta navyše. Jezuiti sa v tomto spore cítili byť ukrivdení. Superior podľa kánonickej vizitácie zistil, že Huta patrila ako „quasi filialis“ k vikariátu, ale veriaci si v obci v roku 1927 postavili nový kostol, do ktorého chodili zľúžiť kňazi z mestskej fary. Fara si kostol postupne aropriovala a tým sa de facto stala filiálkou mestskej fary, avšak vikár mal stále povinnosť katechizovania.³⁷ I keď dekan Pajdušák aj markušovský farár Ján Skrak potvrdili úzus vyučovania iba troch hodín, biskup poznamenal, že jezuiti sa nebudú môcť vyhnúť zvýšenému pracovnému úsiliu.³⁸ Kramár biskupovi oznámil, že rozhodovať o vyučovaní nie je právomocou biskupa, ale ich provinciála.³⁹ Páter Pataky vyučoval v Hute až do konca školského roka 1941/1942. Huta sa stala oficiálne filiálkou mestskej fary a povinnosť vikariátu vyučovať katechizmus v miestnej škole vďaka tomu zanikla. Biskup ihneď túto situáciu využil a zistoval, kto z jezuitov by mohol vyučovať na školách v meste, opäť okrem gymnázia a preparandie.⁴⁰

*Levočská ulica v roku 1965
(Zdroj: fortepan.hu)*

³⁶ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 30. 9. 1940.

³⁷ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi zo 4. 11. 1940.

³⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. Nariadenie spišského biskupa o riešení vyučovania náboženstva v Novoveskej Hute z 13. 11. 1940 a list superiora provinciálovi zo 14. 11. 1940.

³⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora biskupovi zo 14. 11. 1940.

⁴⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List biskupa z 29. 8. 1942.

Vikariát vyučoval 12 hodín týždenne na rímskokatolíckej ľudovej škole a vzhľadom na uvoľnenie hodín v Hute bol ochotný k tomuto času pridať ešte 8 hodín, teda dohromady 20 hodín. Pátra Patakyho medzitým v spišskonovoveskom dome i vo funkcii katechéta vymenil Ján Trnka.⁴¹ Dispozícia domu sa do roku 1943 menila iba v osobách frátrov. Krátko po napadnutí Poľska Nemeckom a Sovietskym zväzom museli po vyhlásení čiastočnej mobilizácie na začiatku septembra narukovať do armády bratři Achimovič a Far-kaš.⁴² K svojim jezuitským spolubratom do Spišskej Novej Vsi sa vrátili už po necelých dvoch mesiacoch,⁴³ ale niektorí členovia Hlinkovej gardy z mesta žiadali, aby sa bratři zúčastňovali pravidelných vojenských cvičení, o čom mali dostávať záznam do gardistických legitimácií. Superiorovi domu sa takéto počínanie agilných gardistov nepáčilo. Na vyšších miestach zisťoval existenciu predpisu, na základe ktorého by jeho bratři museli cvičenia absolvovať.⁴⁴ Provinciál zistil, že podľa predpisu Sb. zák. č. 187/1937 boli rehoľníci z podobných cvičení vyňatí,⁴⁵ takže bratři mali do konca vojny aspoň v tejto veci relatívny pokoj.

Páter Ján Guga

Kým medzi superiorom Štefanom Kramárom a jeho zástupcom Pavlom Takáčom panovala názorová zhoda a dobré pracovné i osobné vzťahy, veľký problém nielen pre dom v Spišskej Novej Vsi, ale pre celú provinciu predstavovala osobnosť pátra Jána Guga. Guga sa javil problematickým už pred vstupom do rehole,⁴⁶ aj počas celého pôsobenia v Košiciach⁴⁷ a jeho osoba bola predmetom každého listu medzi provinciálom a superiorom. Mal povest' človeka, ktorý kritizoval každého, všetko a na každom mieste, na ktorom sa vyskytol. Keď študoval na jezuitskom kolégiu v belgickom Eegenhovene, kritizoval Belgičanov a Francúzov, po návrate do vlasti bol nespokojný s Čechmi, neskôr aj so Slovákami a nakoniec so všetkými pátrami.⁴⁸ Na začiatku pobytu v Spišskej Novej Vsi túžil po návrate do Košíc,⁴⁹ aj keď v novom dome mal oveľa väčšiu voľnosť. Z času na čas, najmä ak mal

P. Ján Guga SJ

⁴¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora biskupovi z 31. 8. 1942.

⁴² CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi zo 4. 9. 1939.

⁴³ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 26. 10. 1939.

⁴⁴ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 1. 6. 1940.

⁴⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 3. 6. 1940.

⁴⁶ Provinciál poznamenal, že pred vstupom do rehole, ešte ako diecézny kňaz sa niekoľkokrát nepekne vyjadril na adresu biskupa, že s ním zaobchádza ako s handrou a že bude „radšej chodby zametať, ako v biskupskej aule fajnové obedý jest.“ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi zo 4. 8. 1940.

⁴⁷ CSVZML, f. DSJ v Košiciach 1930 – 1998. List Štefana Kramára Jánovi Gugovi z 9. 11. 1937. Listy provinciála košického superiorovi z 1. 12. 1937, 5. 1. 1938 a 5. 2. 1938. Správy košického superiora provinciálovi z 23. 12. 1937 a 1. 3. 1938.

⁴⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi zo 4. 8. 1940.

⁴⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 5. 4. 1939.

menej pracovných povinností, ho pochytila túžba po slobode a voľnom pohybe. Jeho najcitlivejším bodom, niekedy až slabinou alebo nedostatkom, okrem veľmi svojského chápania dodržiavania pravidiel rehole, ktoré z jej pohľadu mohli pôsobiť viac liberálne, ako by bolo žiaduce, bol neskrývaný obdiv Ruska a východného obradu. Výhrady voči tomu mal aj generálny predstavený v Ríme, ktorý mu nedovolil prestúpiť na iný obrad,⁵⁰ naopak, Guga mohol získať povolenie skladať posledné rehoľné sľuby iba pod podmienkou, že provinciálovi písomne potvrdí zotrvanie v latinskom obrade.⁵¹ Túto požiadavku splnil v júli 1939,⁵² no sympatie k východu neprestali. Naďalej si bez dovoľenia požičiaval a kupoval knihy písané v ruštine a o Rusku.⁵³ V izbe mal zavesený obraz Stalina a pod ním nápis „Zdravstvuj bät'uška Stalin“.⁵⁴ Potenciál pátra Gugu chceli jeho predstavení nejakou zúžitkovat', preto mu navrhli, aby znalosť ruského jazyka využil na preklady kníh, ktoré by boli prospešné aj pre jezuitov.⁵⁵ Počas vizitácie provinciála v spišskonovoveskom dome ho Guga požiadal, aby mu zabezpečil písací stroj. Aj keď mu provinciál vyhovel a daroval svoj starý, na vlastné náklady opravený písací stroj, Guga ho nepoužíval. Svoju skutočnú činnosť často zahmlieval. Superiorovi sa snažil nahovoriť, že píše dielo o ruskej filozofii,⁵⁶ neskôr už písal „*svoju filozofiu*“ a nakoniec „*niečo neurčité*“.⁵⁷ Svoju nedisciplinovanosť veľa-krát prejavil na misiách, ktoré najčastejšie absolvoval s Pavlom Takáčom. Kňazi z fár, na ktorých misie prebiehali, sa sťažovali na Gugovo správanie. Podľa nich na misionársku prácu nemal predpoklady a jezuitov diskreditoval ohováraním.⁵⁸ Na misiách v Takáčovom rodisku v obci Kalša, ležiacej medzi Košicami a Trebišovom, kde nebol rímskokatolícky kostol, slúžil Guga bez vedomia pátra Takáča liturgiu vo východnom obrade. Na výčitku staršieho pátra, že je to zakázané, reagoval slovami vo svojom dialekte: „*A to ništ.*“⁵⁹ Páter Guga bol rozporuplnou osobou, čo ilustruje aj prípad z exercícií v Prešove, ktoré viedol pre sestry z rehole „anglických panien“,⁶⁰ ale zúčastnili sa ich aj ženy a učiteľky z mesta a okolia.⁶¹ Tie sa pôvodne chceli duchovne občerstviť, povzbudiť, ale nakoniec vyjadrili hlboké znepokojenie a pohoršenie nad slovami, ktorými páter Guga narušil ich duševný pokoj. Podľa nich totiž kňaz hovoril o manželskom intímnom živote tak zaujato, ako by ho poznal z vlastnej skúsenosti a mnohé staršie ženy sa pred tými mladšími museli až červenať.⁶² Povaha pátra Gugu ani po tejto príhode neprestala byť problematická a naďalej niekoľkými príhodami strpčovala život svojim spolubratom. Raz im vytýkal, že ho nechajú mrznúť, no keď mu páter Takáč ponúkol, že mu dá ušiť druhý kabát, aby mal aj do rezervy, odmietol to. Superior spomínal, že Guga mal aj v Košiciach, aj na novom

⁵⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 15. 4. 1939.

⁵¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 28. 6. 1939.

⁵² CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi zo 6. 7. 1939.

⁵³ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 5. 10. 1939.

⁵⁴ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 13. 1. 1942.

⁵⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 5. 10. 1939.

⁵⁶ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 3. 6. 1941.

⁵⁷ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 3. 10. 1941.

⁵⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 2. 1. 1941.

⁵⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 2. 1. 1940.

⁶⁰ Oficiálny názov rehole bol Institutum Beatae Mariae Virginis (Inštitút Preblahoslavenej Panny Márie), od roku 2003 Congregatio Jesu. Ludové pomenovanie „anglické panny“ dostali podľa zakladateľky Mary Wardovej, ktorá bola pôvodom Angličanka.

⁶¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálke Margite Absolonovej zo 7. 8. 1939.

⁶² CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 11. 8. 1939.

pôsobisku vždy najteplejšiu izbu, nešetril palivom a vetral s oknami otvorenými dokorán aj niekoľko hodín v čase, keď bol na prechádzke.⁶³ Druhý raz sa zas sťažoval, že sa v dome nemôže dosýta najesť, ale Kramár vedel, že Guga by rád maškrtil „šuncičku, praženicu, bryndzu, kompótičky, mliečko a pivečko“ a fazuľa či zemiaky, ktorých bolo dostatok, nespĺňali jeho predstavy o nasýtení sa.⁶⁴ Spišskonovoveský špirituál si približne od roku 1940 nebol svojím poslaním jezuitu istý a začal o ňom pochybovať. Superior „zachytil“ list, ktorý Gugovi poslala jeho sestra a z kontextu ktorého vyplynulo, že páter mal v úmysle vystúpiť z rehole. Kramár o tom informoval iba provinciála, s ktorým sa spoločne dohodli, že si v tichosti počkajú na ďalšie Gugove kroky.⁶⁵ Guga až v septembri, ale oficiálne cez provinciála poslal žiadosť o demisiu do Ríma generálnemu predstavenému.⁶⁶ Ten ju hneď neprijal a v odpovedi svojmu neistému rehoľnému bratovi radil, aby si vzal čas na rozmyslenie. Skúsený generál zrejme poznal podobné prípady, pretože čas Gugovi pomohol. Od momentu, kedy sa rozhodol pre opustenie rehole, si začal uvedomovať spriaznenosť s týmto spôsobom života a ľutovať kroky, ktoré vykonal pre odchod. Aj jeho spolubratom sa zdal byť umiernenejším a poslušnejším,⁶⁷ svoju demisiu nakoniec odvolal⁶⁸ a v jezuitskej komunite v Spišskej Novej Vsi pôsobil až do konca druhej svetovej vojny.

*Malý kostol v 20. rokoch 20. storočia.
(Zdroj: Spišský archív v Levoči)*

⁶³ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 22. 9. 1940.

⁶⁴ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 3. 6. 1941.

⁶⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 31. 7. 1940.

⁶⁶ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi zo 6. 9. 1940.

⁶⁷ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 25. 9. 1940.

⁶⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 5. 10. 1940.

Dotyky vojny

Od augusta 1940 superior Kramár pozoroval signály, ktoré súviseli s presunom nemeckej armády viac na východ. V meste sa vyprázdňovali kasárne pre Nemcov, zastavila sa arizácia, nakladali sa delá na železničné vagóny,⁶⁹ opevňovalo sa mesto aj letisko.⁷⁰ Súviselo to s nemeckým plánom na napadnutie Sovietskeho zväzu v júni 1941, donedávna svojho spojenca. V súvislosti s presunom vojska na východný front stoja za zmienku slová, ktoré provinciálovi Mikušovi adresoval neznámy slovenský kapitán: „*Veru neoceniteľné poznatky si donesieme domov o boľševickom raji. Nám Slovákom sa absolútne nechce veriť, že i takýto spôsob štátneho vedenia mohol byť možný v 20. storočí. Ľudský rozum žasne nad brutalitou, ktorá bola tu na dennom poriadku. Len maličkosť poznamenám: Veľká Ukrajina dnes nemá doma inteligentov, lebo je všetko vyvraždené. Celé rodiny boli vyvraždené a to priam sadistickým spôsobom. A všetci len jednu pesničku spievajú, že tie ukrutnosti robili židia. Naši ľudia sa tu na vlastných očiach poučujú o tom vybájanom raji boľševizmu. Len jedno mi ľúto, že tých našich boľševikov [...] neposlal slovenský národ sem na 2 mesiace. Iste by boli vytriezveli, alebo by už dávno boli popravení. [...] Boľševici vyplienili všetko. Kde sa človek obzrie, všade stopa po brutalite.*“⁷¹

Snahy o záchranu Židov

Temnou stránkou dejín Slovenska, ale i mesta Spišská Nová Ves, bol vzt'ah štátu (a mesta) k vlastným obyvateľom, občanom židovského pôvodu. Protižidovské zákony („Židovský kódex“)⁷² boli na Slovensku prísnejšie ako ich vzor z nacistického Nemecka.⁷³ Prvá vlna transportov židovského obyvateľstva do vyhladzovacích táborov sa začala 25. marca 1942 v Poprade.⁷⁴ Už pred ňou boli spišskonovoveskí jezuiti svedkami nenávisťných prejavov. Počas prvomájového sprievodu v roku 1941 viacerí mládenci s „*pokrivenými krížmi*“ rozsekali a zničili dvere synagógy, v ktorej všetko zničili a podpálili.⁷⁵ O rok neskôr na Turíce⁷⁶ židovské obyvateľstvo evakuovali. Nad správaním gardistov, ktorí pri tejto činnosti ochotne asistovali, Židov bili a podľa očitých svedkov s nimi zaobchádzali ako so zvieratami, sa pohoršovali veriaci i neveriaci.⁷⁷ Superiorovi domu Štefanovi Kramárovi nebol osud Židov ľahostajný. Z vlastnej iniciatívy a niekedy v spolupráci s inými kňazmi sa snažil krstiť príslušníkov viacerých židovských rodín alebo jednotlivcov. V zachovaných spisoch môžeme sledovať jeho snahy o pokrstenie maloletých bratov Roberta (*1934) a Lea

⁶⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi zo 14. 8. 1940.

⁷⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 2. 5. 1941.

⁷¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 24. 7. 1941.

⁷² Oficiálne Nariadenie č. 198/1941 Slov. z. o právnom postavení Židov.

⁷³ MLYNÁRIK, Ján. *Dejiny Židů na Slovensku*. Praha: Academia, 2005, s. 125-126.

⁷⁴ Podrobne pozri HLAVINKA, Ján. Deportácie židovského obyvateľstva zo Slovenska v roku 1942: organizácia, priebeh, dôsledky. In *Slovenský národopis*, 2022, roč. 70, č. 1, s. 31 – 47. DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.04>

⁷⁵ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 2. 5. 1941. O celej udalosti podrobnejšie píše KORMOŠOVÁ, Ružena. Spišskonovoveskí židia v období holokaustu (1939 – 1945). In KORMOŠOVÁ, Ružena (ed.). *Dejiny židov v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves: OZ Pro Memory; Židovský kultúrny inštitút v Bratislave, 2022, s. 132 – 133.

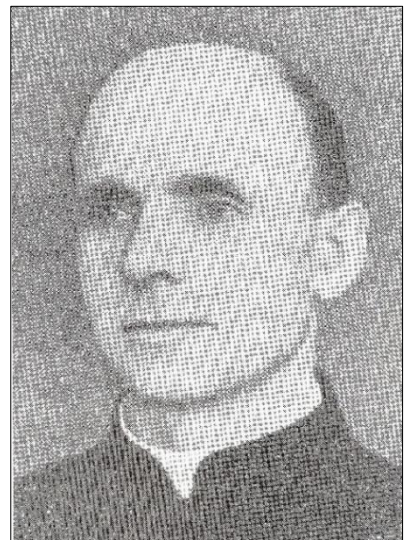
⁷⁶ Turíčna nedeľa v roku 1942 pripadla na 25. máj.

⁷⁷ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora provinciálovi z 5. 6. 1942.

(*1937) Braunovcov,⁷⁸ ženského lekára Ladislava Fehéra (*1901),⁷⁹ členov rodiny Heubergerovcov,⁸⁰ Márie Kernovej⁸¹ a manželov Dezidera a Ruženy Weissovcov.⁸² Nevieme, do akej miery bol vo svojich snahách úspešný, pretože v databázach deportovaných osôb⁸³ nedokážeme uvedené osoby spoľahlivo identifikovať.⁸⁴ Určite prežil lekár Ladislav Fehér, ktorý v meste vykonával svoju prax aj po vojne.⁸⁵ Z rodiny Heubergerovcov prežil takisto lekár (röntgenológ) Ladislav, po vojne pôsobiaci v prešovskej štátnej nemocnici,⁸⁶ jeho sestra Lili a jej syn Peter.⁸⁷ Ich manžel a otec inžinier Zoltán Pavol Havaš zahynul v koncentračnom tábore Majdanek v Poľsku.⁸⁸

Nový provinciál

Rok 1942 bol dôležitý aj kvôli zmene vo funkcii provinciála, Rudolfa Mikuša vystriedal Jozef Jurovský. Komunikácia medzi superiorom Kramárom a novým slovenským predstaveným rehole bola od začiatku neutrálna, zďaleka nie taká priateľská ako s jeho predchodcom. Väčšia rozpory nastali pri novej dispozícii domu. Páter Takáč mal odísť do Trnavy a Kramár by tak stratil oporu a významného spojenca. Takáčova prítomnosť v Spišskej Novej Vsi bola nutná aj preto, že bol vikárom a jeho odchodom by dom prišiel o časť príjmov. Kramár bez úspechu vysvetľoval provinciálovi nesprávnosť jeho rozhodnutí. Misiám sa mal naplno venovať páter Guga a katechéze nový člen komunity páter Jozef Trnka. Frátrovi Achimovičovi mal prísť pomôcť Ignác Mokrá,⁸⁹ ale ten bol ešte v auguste nahradený Jozefom Šebom.⁹⁰

P. Jozef Jurovský SJ
(Zdroj: *Publikácia Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*)

Zmena vo funkcii superiora domu

Po roku sa dispozícia mala znova výrazne zmeniť a zmena sa dotkla už aj superiora. V júli, v mesiaci, ktorý je v katolíckej cirkvi tradične vyhradený na personálne presuny, dostal Kramár príkaz na zmenu

⁷⁸ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora biskupovi z 9. 12. 1942 a list biskupa superiorovi z 10. 12. 1942.

⁷⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. Spisy z roku 1942, Ladislav Fehér.

⁸⁰ Členmi rodiny, ktorá mala byť pokrstená, boli Eugen Heuberger (*1884), jeho manželka Bianka Heubergerová, rod. Kleinová (*1889), dcéra Lili Havašová (*1911) a jej syn Peter Havaš (*1935). CSVZML, f. DSJ SNV. Spisy z roku 1942, Heubergerovci.

⁸¹ CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora neznámemu kňazovi z 10. 5. 1942.

⁸² CSVZML, f. DSJ SNV. List superiora rektorovi z 27. 7. 1942.

⁸³ Pozri The Central Database of Shoah Victims' Names na <https://yvng.yadvashem.org/>.

⁸⁴ Pre detailnejšie informácie by bol potrebný samostatný výskum.

⁸⁵ KORMOŠOVÁ, Ružena (ed.). *Dejiny židov v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves: OZ Pro Memory; Židovský kultúrny inštitút v Bratislave, 2022, s. 209.

⁸⁶ KORMOŠOVÁ, Ružena (ed.). *Dejiny židov v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves: OZ Pro Memory; Židovský kultúrny inštitút v Bratislave, 2022, s. 210.

⁸⁷ KORMOŠOVÁ, Ružena (ed.). *Dejiny židov v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves: OZ Pro Memory; Židovský kultúrny inštitút v Bratislave, 2022, s. 160 a 194.

⁸⁸ KORMOŠOVÁ, Ružena (ed.). *Dejiny židov v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves: OZ Pro Memory; Židovský kultúrny inštitút v Bratislave, 2022, s. 160.

⁸⁹ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 9. 7. 1942.

⁹⁰ CSVZML, f. DSJ SNV. List provinciála superiorovi z 9. 8. 1942.

miesta pôsobenia, ale aj funkcie. Mal vyučovať filozofiu a v jej rámci logiku, ontológiu a kritiku. Odpoveď písal spišskonovoveský superior provinciálovi s neskrývaným hnevom. Sám seba nepovažoval za vhodného kandidáta na post učiteľa filozofie. Dlhý čas ju neštudoval, nevenoval sa jej teoreticky ani prakticky, nesledoval jej moderné smery, s ktorými vnútorne nesúhlasil. Navyše, vo veku 65 rokov sa cítil byť starý na takúto výraznú zmenu svojho povolania. Rozhodnutie provinciála považoval za „zlý žart“ a v liste mu prezradil, ako ho každý v provincii nenávidí a všetci nad jeho rozhodnutiami krúčia hlavami. Tento list dopísal nadržanom, ale rozhorčenie mu nedovolilo spať, preto začal písať druhý list, v ktorom pokračoval v rovnakom nenávisťnom tóne. Hanbil sa sám pred sebou, že takýmto spôsobom písal o svojom predstavenom, no považoval ho za najhoršieho a najneschopnejšieho, akého zažil. Odporúčal mu, aby vstúpil ku kartuziánom alebo kamaldulom, pretože v prísnej samote, ktorú tieto rády preferujú, by nikomu nemohol škodiť.⁹¹ Hanopis na provinciála Kramárovi nepomohol. S veľkým sebazaprením sa musel podriaďovať jeho rozhodnutiu a odísť do noviciátu v Ružomberku, kde pôsobil ako inštruktor školastikov.⁹² Novým superiorom domu v Spišskej Novej Vsi sa od 1. augusta 1943 stal Pavol Takáč, avšak z jeho činnosti na poste prvého muža rezidencie do konca druhej svetovej vojny sa nezachovali žiadne písomnosti. Podľa diela Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku sa Štefan Kramár ešte pred koncom vojny do Spišskej Novej Vsi vrátil ako kazateľ a Pavol Takáč po krátkej intervencii pri prevzatí košického internátu späť do rúk slovenských jezuitov po prechode frontu v prvých mesiacoch roku 1945 pôsobil v spišskonovoveskom dome až do likvidácie rehole v apríli 1950.⁹³

*Levočská ulica – pohľad od Levočskej brány
(Zdroj: Filatelia-album.sk)*

⁹¹ CSVZML, f. DSJ SNV. Listy superiora provinciálovi zo 6. a 7. 7. 1943.

⁹² KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990, s. 347.

⁹³ KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*, s. 361 – 362.

Záver

Po Prvej viedenskej arbitráži a okupácii južného Slovenska Maďarmi v roku 1938 sa košickí jezuiti museli presťahovať z novopostaveného domu do novej rezidencie v Spišskej Novej Vsi. Malá komunita opravila kostol a príbytok v novom sídle, v ktorom žila. Rád prevzal práva a povinnosti vikariátu, preto musel vyučovať náboženstvo v meste a okolí. Jezuiti museli často riešiť personálne otázky a najmä problematickú osobu pátra Jána Gugu, ktorý mal blízky vzťah k pravoslávii a Rusku. V meste sledovali pohyby vojsk a zažili atmosféru vojny. Najnepríjemnejšie situácie súviseli s prenasledovaním a deportáciami židovského obyvateľstva, ktorému sa krstom snažil pomôcť predstavený domu Štefan Kramár. Dokumenty domu sa v Centre spirituality Michala Lacka Východ-Západ, kde sú uložené, zachovali len do augusta 1943. Z tohto dôvodu poznáme bližšie informácie o živote jezuitov v Spišskej Novej Vsi len do tohto obdobia.

BIBLIOGRAFIA

Archívne pramene

Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach, fond Dom Spoločnosti Ježišovej v Spišskej Novej Vsi 1939 – 1943.

Literatúra

- BIZOŇOVÁ, Monika – OLEJNÍK, Vladimír. *Duchovné a kultúrne dedičstvo Spišskej Kapitulky 2. Jezuitské gymnázium a učiteľský ústav*. Ružomberok: Verbum, 2019.
- FILIP, Tomáš. Spravovanie Košickej diecézy v 60-tych rokoch 20. storočia. In *Notitiæ historiæ ecclesiasticæ*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 77 – 88.
- HABURAJ, Tomáš – ZUBKO, Peter. *Financovanie cirkvi v medzivojnovom období. Ekonomická stránka života katolíckej cirkvi v Košiciach v rokoch 1918 – 1938*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2016.
- HLAVINKA, Ján. Deportácie židovského obyvateľstva zo Slovenska v roku 1942: organizácia, priebeh, dôsledky. In *Slovenský národopis*, 2022, roč. 70, č. 1, s. 31 – 47. DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.04>
- CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves: Mesto Spišská Nová Ves, 2014.
- KORMOŠOVÁ, Ružena (ed.). *Dejiny židov v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves: OZ Pro Memory; Židovský kultúrny inštitút v Bratislave, 2022.
- KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990.
- MLYNÁRIK, Ján. *Dějiny Židů na Slovensku*. Praha: Academia, 2005.

Adresa autora:

PhDr. Marek Rímsky
Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach
Komenského 14, 040 01 Košice
marek.rimsky@gmail.com